

„BIG BROTHERS BIG SISTERS“ PROGRAMOS SAVANORIŲ MENTORIŲ IR JAUNUOLIŲ, PATIRIANČIŲ SUNKUMŲ, SANTYKIO KŪRIMAS: DIALOGINIO SOCIALINIO DARBO PERSPEKTYVA

DOVILĖ JUODYTĖ

PAL. J. MATULAIČIO ŠEIMOS PAGALBOS CENTRAS

NATALIJA MAŽEIKIENĖ

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Anotacija. Šio straipsnio tikslas yra atskleisti savanorių mentorių ir jaunuolių, patiriančių sunkumų, dialoginio santykio kūrimą programoje „Big Brothers Big Sisters“ (BBBS). Šis tyrimas suteikė galimybę pažvelgti į tai, kaip savanoriai dalyvauja kuriant draugystę, kaip vertina ir modeliuoja savo vaidmenį jaunuolių gyvenime ir kaip patys šioje sąveikoje auga asmeniškai. Remiantis teorinėje dalyje aptarta Martino Buberio dialogo teorija, į savanorių ir jaunuolių santykį žvelgiama kaip į dialogo erdvę, kurioje jie abipusiškai auga. Tyrimas rodo, kaip egzistencinė dialogo teorija grindžia dialogo praktiką socialinių paslaugų kontekste. Tyrimo rezultatai rodo, jog savanoriai, kurdami pasitikėjimu grįstus santykius su jaunuoliais, laikosi dialogo laikysenos – jie priima jaunuolius nekritikuodami ir nevertindami, skiria jiems tiek laiko, kiek pastariesiems reikia, kad imtų bendrauti atviriau, ir patys stengiasi būti autentiški bei atskleisti tikrąjį „Aš“. Tyrimo dalyvių patirtys rodo, jog, jų tarpusavio santykiui su jaunuoliais tapus artimesniam, jaunuoliai ima atvirauti apie jautrius ir sudėtingus išgyvenimus, o savanoriai reaguoja empatiškai – klausosi, išgirsta ir jaučia poreikį suteikti emocinį palaikymą.

Reikšminiai žodžiai: „Big Brothers Big Sisters“ (BBBS) programa, savanorystė, mentorystė, dialogas, Martino Buberio dialogo, dialoginis socialinis darbas.

IVADAS

Mažiau galimybių turinčių jaunuolių gyvenimas gali būti kupinas sunkumų, kurie dažnai yra pernelyg sudėtingi, kad jauni žmonės gebėtų patys sėkmingai juos įveikti. Išgyvenami sunkumai, saugumo, rūpesčio, palaikymo stokojanti aplinka trikdo jaunuolių socialinę ir emocinę raidą, o tai gali sąlygoti sunkumus ir vėlesniuose raidos etapuose. Reikiamu metu negavę pagalbos bei palaikymo, šie jauni žmonės neretai susiduria su tokiomis problemomis kaip teistumas, priklausomybės, silpni gebėjimai kurti ir palaikyti socialinius ryšius, galiausiai socialinė atskirtis (Gurova, Godvadas, 2015). Lietuvoje, kaip ir daugumoje demokratinų valstybių, siekiant užtikrinti vaikų ir jaunuolių socialinę apsaugą bei kiekvienam jų kurti palankias ir kuo kokybiškesnes gyvenimo sąlygas, pasitelkiama daug įvairių priemonių – nuo formalios teisinės vaiko apsaugos sistemos iki įvairių socialinių paslaugų šeimai. Vienas iš būdų skatinti jaunų žmonių gerovę yra socialinių paslaugų kontekste įgyvendinamas savanoriškos mentorystės sunkumų patiriantiems jaunuoliams modelis. Tokios programos kaip „Big Brothers Big Sisters“ yra ilgalaikiu, saugiu, palaikančiu tarpusavio santykiu tarp jauno žmogaus ir suaugusiojo (ne iš artimųjų rato) paremtas pagalbos būdas, kuriuo siekiama praturtinti jaunuolių aplinką pozityviais resursais ir sudaryti kuo palankesnes sąlygas jų sėkmingam raidos vystymuisi.

Turint omenyje socialinių paslaugų trūkumą, palaikantys tarpusavio ryšiai yra vienas iš reikšmingą teigiamą poveikį jaunų žmonių gyvenimo kokybei turinčių veiksnių (Lamb, Espinoza, McMorris, 2022), mentorystė sunkumų patiriantiems jaunuoliams tampa itin reikšmingu pagalbos būdu socialinių paslaugų kontekste – tai terpė megzti saugų, pastiprinantį, priimančią santykį. Ilgametę patirtį Lietuvos neformaliojo ugdymo srityje turintys specialistai teigia, jog „santykis ir jo kokybė yra vienas esminių faktorių, lemiančių tą sunkiai apčiuopiamą darbo su jaunimu rezultatą“ (Gailius, Malinauskas, Petkauskas, Ragauskas, 2013, p. 33). Šio santykio kokybė yra svarbus, didžiąja dalimi mentorystės proceso rezultatą lemiantis veiksnys, tad tai sukuria poreikį tyrinėti mentorių ir jaunuolių tarpusavio santykį – kaip ir kokią tarpusavio ryšį kuria pagrindiniai šios programos dalyviai.

DeWit ir kt. (2016) tyrė veiksnius, sąlygojančius savanorių ir jaunuolių tarpusavio santykio kokybę. Goldner ir Ben-Eliyahu (2021) aiškina, kokie veiksniai lemia sėkmingą santykio eigą. Herrera ir kt. (2023) tyrė „Big Brother Big Sisters“ programos poveikį joje dalyvaujančių jaunuolių akademiniams pasiekimams, elgsenai ir socialiniai-emocinei sveikatai. Barry ir Pollack (2022) aprašė savanoriškos mentorystės jaunuoliams programų trūkumą ir poreikį kaimo vietovėse. Lietuvoje savanoriškos mentorystės sunkumų patiriantiems jaunuoliams fenomenas mokslinėje perspektyvoje nagrinėtas mažai – yra tik keletas tyrimų šia tema. 2023 m. grupė tyrėjų aiškina, kaip savanoriai mentoriai teikė pagalbą vaikams, dalyvaujantiems „Big Brothers Big Sisters“ programoje (Klanienė, Glybina, Šmitienė, Lengvinas 2023), o Jonutytė (2002), atlikusi tyrimą „Savanorių vaidmuo įgyvendinant vaikų socialinės gerovės programas“, į šių programų sąrašą įtraukė ir savanoriškos mentorystės programą.

Savanorių mentorių ir jaunuolių, patiriančių sunkumų, santykis gali būti analizuojamas iš dialoginio egzistencializmo principais paremto dialoginio socialinio darbo perspektyvos.

Šio **tyrimo tikslas** – atskleisti savanorių mentorių ir jaunuolių, patiriančių sunkumų, dialoginio santykio kūrimo procesą.

Tiksliui pasiekti suformuluoti šie **tyrimo uždaviniai**:

1. Atskleisti savanoriškos mentorystės jaunuoliams programos „Big Brothers Big Sisters“ pagrindinius bruožus, svarbą ir poveikį.
2. Atskleisti Martino Buberio dialogo sampratos reikšmingumą socialinių paslaugų ir socialinio darbo kontekste.
3. Atskleisti savanorių mentorių dialoginės laikysenos bruožus, empatijos ir asmeninio augimo procesą kuriant pasitikėjimu grįstus santykius su sunkumų patiriančiais jaunuoliais.

„BIG BROTHERS BIG SISTERS“ – VIENA IŠ SĖKMINGIAUSIŲ SAVANORIŠKOS MENTORYSTĖS PROGRAMŲ

Savanoriška mentorystė jaunuoliams (angl. „youth mentoring“) – tai ilgalaikė artumu grindžiama draugystė tarp suaugusiojo (ne iš artimųjų rato) ir jaunuolio, kuria siekiama įvairiomis formomis padėti jauniems

žmonėms – palaikyti, patarti, suteikti žinių. Paulikienė (2014, p. 113), plačiai apžvelgusi mokslinę literatūrą apie mentorystę, pateikia tokį jos apibrėžimą – tai santykiai, grįsti pasitikėjimu, išipareigojimu, pagarba ir abipusiu mokymusi, o jų metu vyresnis ar daugiau patirties turintis asmuo dalinasi gyvenimo patirtimi, pataria, moko, suteikia pagalbos dažniausiai jaunesniam, mažiau patyrusiam asmeniui, siekdamas jo asmeninio ir profesinio tobulėjimo. „Reikšmingų suaugusiųjų globa, buvimas šalia ir palaikymas padeda vaikams įveikti daugelį sunkumų, jie atlieka prosocialaus elgesio modelio vaidmenį, padeda susiformuoti savęs vertinimą, pataria, nukreipia, teikia informaciją, apsaugo nuo aplinkos stresorių, nerimo“ (Buzaitytė-Kašalynienė, 2015, p. 48).

Remiantis Dutton, Deane ir Bullen (2022), tyrimais savanoriškos mentorystės jaunuoliams tematika siekiama išsiaiškinti tokios intervencijos naudą jauniems žmonėms. Siekiama išsiaiškinti, kas akivaizdžiai lemia mentorystės efektyvumą ir kaip tai būtų galima patobulinti. Šiais tyrimais atskleidžiami ir veiksniai, kurie turi neigiamos įtakos mentorystės procesui, t. y. kas sąlygoja nesėkmingą savanorio ir jaunuolio draugystę. Tokie rezultatai skatina diskusijas svarstant ir ieškant būdų, kaip užtikrinti sėkmingą savanoriškos mentorystės jaunuoliams veikimą (Spencer, Gowdy, Drew, McCormack, Keller, 2020). Austin ir kitų (2020) tyrimas atskleidė svarbią sąlygą, siekiant sėkmingų rezultatų jaunuolių atžvilgiu – plėsti jų socialinius tinklus. Autoriai teigia, jog savanorio mentoriaus tarpusavio santykis svarbus, tačiau jaunuoliai, aktyviau įsitraukiantys į daugiau įvairių socialinių sąveikų bendruomenėje, pasižymi didesniu asmeniniu progresu. Autoriai siūlo, jog savanoriai mentorystės programose turėtų dėti pastangas supažindindami jaunuolius su naujais žmonėmis ir plėsdami jų socialinius tinklus.

Rhodes (2005) pateikia mentorystės jaunuoliams modelį, kuriuo paaiškina, kaip šis fenomenas veikia. Savanorio mentoriaus ir jaunuolio tarpusavio santykis, pasižymintis abipusiu, pasitikėjimu ir empatija, pozityviai veikia jaunuolių socialinius-emocinius, kognityvinius gebėjimus, identiteto formavimąsi ir tarpusavio santykius su tėvais bei bendraamžiais. Stiprėjant šioms jaunuolių savybėms, pastebimi gerėjantys jų akademiniai pasiekimai, emocinė savijauta ir aktyvesnis prosocialus elgesys.

Siekiant suprasti, kokios savanoriškos mentorystės programų sąvybės susijusios su pozityviomis tęstinėmis pasekmėmis jaunuoliams, Goldner ir Ben-Eliyahu (2021) parengė pastarųjų 20 metų kiekybinių ir kokybinių tyrimų apžvalgą apie savanorio ir jaunuolio tarpusavio draugystę mentorystės programų kontekste. Autoriai išskyrė sritis, kurios laikomos kritiškai svarbiomis, siekiant sėkmingo mentorystės proceso ir vertingų rezultatų: kokybė, nuoseklumas ir veiklų pobūdis. Svarbi sritis – *savanorio kaip mentoriaus ir jaunuolio tarpusavio santykio kokybė*. Tai vienas svarbiausių veiksnių sėkmingam mentorystės procesui užtikrinti. Pozityvios mentoriaus ir jaunuolio sąveikos, kurios pasižymi palaikymu, pasitikėjimu, artumu, mažai pasikartojančiais konfliktais, koreliuoja su teigiamu poveikiu jaunuoliams – sumažėjusiu agresyviu elgesiu, pagerėjusiais socialiniais bei akademineis įgūdžiais, stiprėjančia saviverte ir geresne psichologine sveikata. Kokybiniuose tyrimuose išskirti trys pagrindiniai veiksniai, reikalingi artimam ryšiui tarp mentoriaus ir jaunuolio sukurti – emocinis artumas, pramogos / veiklos ir autonomijos skatinimas bei įgūdžių lavinimas. Šie komponentai apima pasitikėjimą, empatiją, bendradarbiavimą, savęs atskleidimą, įgūdžių stiprinimą. Ne tik jaunuoliai, bet ir mentoriai, kurie santykį su jaunuoliu suvokia kaip palaikantį, jaučia asmeninį augimą. Autoriai pažymi, jog vis dėlto trūksta tyrimų apie pačius savanorius / mentorius ir jų suvokiamą tarpusavio santykio su jaunuoliai kokybę, pateikiant rezultatus daugiausia remiamasi jaunuolių suteikiama informacija. Priešingai nei pozityvus santykis, jaunuolių nepasitenkinimas mentoriumi ir draugyste gali sąlygoti neigiamas pasekmes jaunų žmonių gerovei – mažėjančią pasitikėjimą savimi ir santykiais su kitais.

Kita tyrimų sritis, kurią išskiria Goldner ir Ben-Eliyahu (2021), – *savanorio kaip mentoriaus ir jaunuolio tarpusavio santykio trukmė ir nuoseklumas*. Remiantis apžvelgta literatūra matyti, kad, siekiant tokių tikslų kaip jaunuolių stiprėjantis pasitikėjimas jėgomis, tvirtesni socialiniai įgūdžiai arba aukštesni akademiniai pasiekimai, mentoriaus ir jaunuolio draugystė turėtų tęstis ne mažiau kaip metus. Ilgiau besitęsianti savanorių ir jaunuolių draugystė susijusi ne tik su pozityviomis pasekmėmis jaunuoliams, bet ir su mažėjančiomis elgesio problemomis bei depresijos simptomais. Jaunuoliai, kurių draugystė su mentoriumi baigiasi anksčiau nei

planuota, dažnai patiria atstūmimą, nepasitenkinimą, liūdesį, sutrikimą, savikritiką ir dvejones, siekiant megzti naujus santykius.

„Big Brothers Big Sisters“ (toliau – BBBS) yra viena labiausiai tarptautiniu lygmeniu žinomų ir labiausiai paplitusių savanoriškos mentorystės jaunuoliams modelį įgyvendinančių programų. Šimtą metų siekianti praktika Jungtinėse Amerikos Valstijose, išplitusi įvairiose pasaulio šalyse, tarp jų ir Lietuvoje, taikoma padėti vaikams ir paaugliams kurti pozityvius tarpusavio santykius ir puoselėti jų gerovę. „Big Brothers Big Sisters“ – organizacija, kurios veiklą šiuo metu vykdo visose 50-ye Amerikos valstijų esančių 210 organizacijų. Per pastaruosius 10 metų Jungtinėse Amerikos Valstijose mentorių pagalba buvo teikiama daugiau nei 2 milijonams jaunuolių (Big Brothers Big Sisters of America, n. d.).

Lietuvoje šį judėjimą 1995-aisiais inicijavo Atviros Lietuvos fondas, o įgyvendino VšĮ Paramos vaikams centras Vilniuje (Paramos vaikams centras, n. d.). Šiuo metu BBBS programa įgyvendinama įvairiuose Lietuvos miestuose, o jos vykdymu ir koordinavimu užsiima socialinės paslaugas teikiančios organizacijos. Pastebimos ir kitos savanoriškos mentorystės programos, veikiančios tokiais pačiais principais kaip ir BBBS, pavyzdžiui, programa „Pagalba augti“.

BBBS programa orientuota į sunkumų patiriančius 7–18 metų vaikus ir jaunuolius. Specialius mokymus ir atranką praėję suaugusieji savanoriai tampa mentoriais jaunuoliams ir mėgina kurti ilgalaikį tarpusavio ryšį. Pagrindinė programos idėja – suteikti pozityvų pokytį jaunų žmonių gyvenime per asmenišką tarpusavio santykį su suaugusiuoju savanoriu (ne iš artimųjų rato), kurį viso proceso metu konsultuoja specialistų komanda (Goldner, Ben-Eliyahu, 2021).

Ši programa įgyvendinama siekiant kurti palankią aplinką vaikų ir paauglių raidos vystymuisi, skatinti jų prosocialų elgesį ir mažinti vienišumo jausmą (Klanienė et al., 2023). Koordinuojanti organizacija į procesą įtraukia ir tėvus / globėjus. Trišaliu bendradarbiavimu siekiama stiprinti jaunuolių pasitikėjimą savimi, gebėjimą kurti tarpusavio santykius, gerinti akademinius pasiekimus bei prevenciškai mažinti rizikingo elgesio apraiškas. Tikimasi, kad suaugusiojo ir jauno žmogaus santykis taps palaikančiu ir jaunuolį pastiprinančiu įvairiose gyvenimo srityse. BBBS programą koordinuojančioje organizacijoje dirbantys specialistai

(Lietuvoje dažniausiai tai yra socialiniai darbuotojai ir psichologai) vykdo atranką bei mokymus ne jaunesniems nei 21 metų savanoriams, siekiantiems tapti mentoriais. Atrinkę pasiruošusius savanorius, specialistai juos suporuoja su tos pačios lyties jaunuoliais, atkreipdami dėmesį į jų panašumus – bendrus pomėgius, temperamentą, amžių, ir padeda užmegzti pirmąjį kontaktą. Šios poros draugystė numatoma metams – pasirašoma oficiali trišalė sutartis tarp organizacijos, savanorio ir jaunuolio tėvų / globėjų. Savanoris ir tėvai / globėjai išsipareigoja įgyvendinti savanorio ir jaunuolio reguliarius susitikimus. Susitikimų metu savanoris su jaunuoliu savarankiškai sprendžia, ką ir kur veikti – pasivaikščioti, išbandyti naują veiklą, pramogauti, galbūt kartu atlikti namų darbus. Koordinuojanti organizacija išsipareigoja teikti reguliarias individualias bei grupines konsultacijas savanoriui ir pagalbą jos prireikus. Praėjus numatytam laikotarpiui, bendru savanorio, jaunuolio, jo tėvų / globėjų ir programos koordinatorių sutarimu draugystė pratęsiama arba nutraukiama.

„Big Brothers Big Sisters“ savanoriškos mentorystės programa yra ganėtinai išsiskiriantis socialinių paslaugų modelis – pagrindinę pagalbą jaunuoliams teikia savanoriai, o ne profesionalai, o pagalbos forma – neformali draugystė ir bendravimas su patikimu suaugusiuoju neformalioje, spontaniškoje aplinkoje užsiimant įvairiomis veiklomis. Žvelgiant per pozityvios jaunimo raidos prizmę, savanoriškos mentorystės įgyvendinimas laikomas intervencine programa, kuri praturtina jaunuolių aplinką pozityviais resursais per ilgalaikį ir artimą tarpusavio ryšį su suaugusiuoju. BBBS programos savanoriai jaunuoliams yra draugai, mentoriai ir pozityvus pavyzdys, jie padeda jaunuoliams atskleisti savo autentišką potencialą (Dolan et al., 2011). Čia svarbus pozityvus savanorio ir jaunuolio tarpusavio santykis, kuriuo užtikrinamas individualiai jaunuoliui skiriamas suaugusiojo laikas, dėmesys, palaikymas (Herrera et al., 2023). Veiklos, numatytos programoje, turi suteikti paaugliams galimybę praplėsti akiratį (pamatyti naujas vietas, susipažinti su naujais žmonėmis), ugdyti įgūdžius ir įsitraukti į iššūkius keliančias, realias veiklas. Tai gali būti aktyvi sportinė, meninė, mokomoji veikla, bendravimas arba vaiko gebėjimų tobulinimas (Klanienė et al., 2023). Taigi, BBBS programa realizuojamas vienas iš sėkmingų mentorystės modelių.

Herrera ir kt. (2023) teigia, jog „Big Brothers Big Sisters“ yra viena sėkmingiausiai veikiančių prevencinių programų pagalbos jaunuoliams srityje. Pasaulyje vykdoma nemažai tyrimų apie šios programos teigiamą poveikį. Dar 1998-aisiais Grossman ir Tierney tyrimas atskleidė sąsajas tarp jaunuolių dalyvavimo BBBS programoje ir mažesnio narkotinių medžiagų vartojimo, aukštesnių akademinų pasiekimų, gerėjančių tarpusavio santykių su tėvais bei bendraamžiais, stiprėjančio pasitikėjimo savimi. Šių dienų tyrimuose programos poveikis kaip objektas vis dar išlieka aktualus. Tyrimai atskleidžia, jog BBBS programa padeda gerinti vaikų emocinę būseną ir geriau suprasti, kaip bendrauti su suaugusiaisiais (Brady et al., 2017), slopina jaunuolių iš nepalankios socialinės aplinkos depresiją ir socialinio nerimo simptomus (DeWit et al., 2016), padeda gerinti socialinius gebėjimus, mažina emocines ir elgesio problemas (Erdem et al., 2016).

Herrera ir kt. (2023) aiškinosi daugiau nei 700 BBBS programoje dalyvaujančių jaunuolių (9–14 metų) socialinius-emocinius, elgesio ir akademinus pokyčius. Rezultatai atskleidė, kad programoje dalyvaujantys jaunuoliai jautė pozityvius emocinės būsenos pokyčius, gerėjo jų akademiniai pasiekimai ir aktyvėjo prosocialus elgesys. Lietuvoje buvo atliktas BBBS programos tyrimas, kuriame dalyvavo savanoriai, vaikai ir vaikų tėvai / globėjai. Jo rezultatai atskleidė savanorio kaip mentoriaus funkcijas: individualus bendravimas su vaiku; teigiamo pavyzdžio demonstravimas; patirties perdavimas; pagalba sprendžiant vaikams kylančias problemas; vaikų saviraiškos skatinimas; bendradarbiavimas su tėvais / globėjais. Taip pat tyrimas patvirtino, kad savanorio ir vaiko draugystė skatina didesnę jo pasitikėjimą kitais ir savimi, sukuria sąlygas saviraiškai, padeda tobulinti problemų sprendimo ir bendravimo įgūdžius (Klanienė et al., 2023).

Airijoje, siekiant įvertinti BBBS programos veiksmingumą, buvo atliktas didelės apimties mišrių metodų tyrimas, trukęs dvejus metus (Dolan et al., 2011). Tyrimo pagrindiniai rezultatai – jauni žmonės, turintys mentorius, labiau linkę padėti, jaučia didesnę palaikymą, aktyviau rodo prosocialų elgesį. Tyrime teigiama, kad jaunuoliai, kurie mažiausiai metus reguliariai susitinka su mentoriumi, patiria didesnę teigiamą programos poveikį. BBBS programa itin veiksminga vaikams

ir paaugliams, gyvenantiems su vienu iš tėvų. Tyrimas atskleidė, kad programoje dalyvaujantys jaunuoliai buvo labiau linkę pozityviai vertinti išsilavinimą – mokyklą ir tolesnes studijas.

MARTINO BUBERIO DIALOGO SAMPRATA IR DIALOGINĖ LAIKYSENA SOCIALINIAME DARBE

Savo esme socialinis darbas sietinas su humanistine perspektyva, kurioje išryškėja teisingumo, lygiavertiškumo, tolerancijos, savarankiškumo, laisvės vertybės (Bland, DeRobertis, 2020). Tai atsispindi profesijos siekyje atliepti pažeidžiamiausių visuomenės grupių poreikius, skatinti jų autonomiją, savirealizaciją ir gerovę, tikslingai suteikti reikiamą pagalbą. Teikiant socialines paslaugas, siekiama įgyvendinti humanistinės perspektyvos bruožus, todėl vengiama spręsti žmonių problemas „už juos“, tačiau stengiamasi stiprinti pačių žmonių pajėgumą įveikti išgyvenamus sunkumus (Kavaliauskienė, 2005).

Martino Buberio filosofijoje dialogas traktuojamas kaip žmogaus egzistencijos esmė, kai egzistencija skleidžiasi tarpasmeniniame santykiyje ir per dialogą. Anot Gutausko (2008), tai intersubjektyvumo rezultatas, kai kuriamas bendras pasaulis, bendras prasmų ir reikšmių laukas ir kuris atsiranda per dialoginę „Aš–Tu“ santykį. Šis santykis nėra įprasta komunikacija, jį reikėtų laikyti susitikimo įvykiu, patiriamu fenomenu, priklausančių „‘tarp’ ontologijai“, kurį nagrinėja susitikimo fenomenologija.

Asakavičiūtė (2020), analizuodama dialogo sampratą, pabrėžia, jog Buberio filosofijoje žmogaus būtis pilnatvę ir prasmę įgyja tik per dialoginę santykį su kitu žmogumi ir Dievu. Buberis atskleidžia savią būties sampratą – būti reiškia būti santykiyje su kitu. „Nėra jokio „Aš“ paties savaime – visuomet yra tik „Aš“ iš žodžių poros „Aš–Tu“ arba iš žodžių poros „Aš–Tai“ (Buber, 1998, cit. Kiaunytė, Puidokienė, 2011, p. 127). Išskirdamas tokias žodžių poras, mąstytojas turi omenyje žmogaus dialoginio ir monologinio buvimo su kitu skirtynes. Buberio teigimu, žmogus patiria tiek monologinius, tiek dialoginius momentus būdamas ryšyje su kitu. Visgi filosofas pabrėžia, jog „Aš–Tu“ santykio

momentas yra ypatingas – būtent jame žmogus patiria pokytį, augimą, naujų prasmų suvokimą.

Šiame dialogo santykyje kitas matomas kaip „visas asmuo“, atsi-sakoma bet kokių išankstinių nuostatų ir įsitikinimų. Tai autentiškas ryšys, „kai kiekvienas dialogo dalyvis realiai turi omenyje kitą dalyvį ir dalyvius su visa jų apibrėžtimi bei faktišku egzistavimu ir į jį ar juos nukreipia savąją intenciją taip, kad tarp jo ir jų randasi gyvas abipusiškumas“ (Buber, 2001, p. 71). Aš, išitraukęs į tikrąjį dialogą, yra su kitu „čia ir dabar“, santykyje jis atviras ir priimantis, jautrus ir atliepiantis, kuriantis erdvę kito individualumui, kitoniškumui ir unikalumui. Aš, klausydamas ir girdėdamas kitą, neužgožia jo savo kalba, įsitikinimais ir interpretacijomis, jis atsako į kito kreipimąsi. Tokia laikysena tampa kritiškai svarbi bendraujant su sunkumų patiriančiais žmonėmis. Tais momentais, kai žmogus jaučiasi „pažeidžiamas ir jautrus tam, kaip jį suvokia ir vertina aplinkiniai, jam reikia patvirtinimo, kad jis įgautų stiprybės ir augtų“ (Lepeškieienė, 2008, p. 215). Pokalbiui pasiekus jautrų momentą, kai kalbantysis atsiveria, o klausantysis besąlygiškai priima, „santykis transformuoja pokalbio erdvę ir ji priklauso nebe pasaulio, bet tik mano ir kito susitikimo sferai“ (Gutauskas, 2010, p. 194). Būtent šioje erdvėje ima kurtis bendros tik jiems dviem juntamos prasmės, kurias Buberis sieja su pokyčiu – žmogaus augimu ir tobulėjimu.

Santykį „Aš–Tai“ Buberis apibrėžia kaip monologinį buvimą, kai santykyje į kitą žiūrima kaip į objektą ir bendraujama siekiant patenkinti savo poreikius (Gutauskas, 2010). Tokiame santykyje į kitą kreipiamasi remiantis jau turimu žinojimu, pavyzdžiui, kaip į draugą, kuris pralinksmina, kaip į klasės draugą, kuris duoda nusirašyti, kaip į moterį, kuri geba užjausti, kaip į bendradarbį, kuris turi daugiau patirties darbovietėje ir etc. Remiantis turima informacija, kreipiamasi į žmogų jau žinant, kuo jis bus naudingas – toks santykis yra vienpusis. Tačiau svarbu paminėti, jog santykis „Aš–Tai“ visuomet gali pereiti į santykį „Aš–Tu“, o pastarasis tam tikrais momentais grįžti į santykį „Aš–Tai“ (Morgan, Guilherme, 2012).

Socialinio darbo atstovų dialoginė laikysena remiasi M. Buberio teorinėmis idėjomis, kurios kviečia klausytis ir išgirsti kitą žmogiškąją būtybę, suprasti, atsakyti į kito žodžius ir patirtį. Dialogas – tai sudėtinga

ir ypatinga žmonių sąveika, kuri paskatina iš naujo pažvelgti į pasaulį ir kartu jį keisti. Per dialogą kuriamos bendros prasmės ir įvyksta tarpusavio supratimas. Dialoginė laikysena santykyje su kitu neatsiejama nuo autentiškumo, atvirumo, priėmimo, tai laikysena, siekianti humanizuoti. Dialogas socialiniame darbe siejamas su nešališku priėmimu, nuoširdžiu bendravimu ir socialinio darbuotojo noru susitikti su žmogumi bendros žmogiškosios prigimties lygmenyje.

Anot Garavan (2013), dialoginė nuostata socialiniame darbe yra būdas kvestionuoti įsitvirtinusį vadybinį požiūrį (angl. „managerial approach“), kuris orientuotas į efektyvumą ir atlikimą. Socialinis darbuotojas turėtų atsakyti „geriau žinančio“ pozicijos ir sąveikauti su klientu lygiaverčiame dialoginiame santykyje, kuriame priimamas kliento autentiškumas. Kitas Garavan (2013) minimas aspektas – užuot iš anksto nusprendęs, kokių paslaugų reikės klientui, socialinis darbuotojas turėtų būti atviras atsakymui, kuris turėtų būti gaunamas per dialogą su klientu – problemas paverčiant klausimais ir kartu ieškant atsakymų į šiuos klausimus ir sprendimų. Tokia sąveika numato pasirengimą aktyviai klausytis, autentiškai atsakyti bei skirti tiek laiko, kiek klientui reikia pasijusti saugiam atsiverti ir išreikšti savo unikalų pasaulį. Socialinio darbo praktikoje, kur vyksta techninė, rutininė, funkcinė, taisyklių reglamentuota veikla, orientuota į produktą ir rezultatą, „galima pastebėti daug skubos, greito rezultato siekimo, racionalaus ir techniško darbo proceso, orientuoto į instrumentinę, materialią kliento paramą, mažiau dėmesio skiriant išklaudyti klientą, emocionaliai palaikyti, skatinti jo savarankiškumą“ (Puidokienė, Kiaunytė, 2011, p. 124).

Dialogas socialiniame darbe gali būti kuriamas kaip ugdomasis susitikimas profesiniame santykyje, kai klientai ir profesionalai išiklauso vieni į kitus ir priima kitonišką pasaulį bei abipusiškai keičiasi. „Dialogo kaip ugdomojo susitikimo esmė yra pažinti ir gebėti empatiškai suprasti kitonišką kliento pasaulį, veikti neaiškiomis situacijomis“ (Puidokienė, Kiaunytė, 2011, p. 127).

Aktyvesnis dialoginės perspektyvos įtraukimas į socialinio darbo praktiką gali padėti gerinti socialinių paslaugų kokybę ieškant būdų ir galimybių geriau išgirsti klientus ir suprasti jų esamą situaciją bei

poreikius, suteikti empatišką atsaką, įtraukti juos į sprendimų priėmimo procesus ir suteikti didesnę palaikymą (Natland, 2015).

Dialoginė sąveika kaip viena reikšmingiausių socialinio darbo dalis (Rollins, 2020) orientuota į pagalbą, rūpestį ir pokyčio siekį. Dialogas yra būtinas socialinio darbuotojo ir kliento santykiuose vykstant pagalbos procesui – dialogiškas procesas padeda sunkiausiomis situacijomis, „kai darbuotojas nuolat prisiderinęs reaguoja į kliento lūkesčius, tikslus ar įvairias subjektyvias būsenas“ (Tyson, 1995, cit. Puidokienė, Kiaunytė, 2011, p. 129).

Aktyvus klausymasis, kaip pagrindinis dialoginės socialinio darbo praktikos elementas, reiškia ne tik tai, jog girdžiu ir suprantu, kas man sakoma, bet gilesnį bei platesnį, empatišką suvokimą apie tai, ką su manimi kalbantis žmogus išgyvena. Remiantis Weger ir kt. (2014), klausymasis apima girdėjimą, pastebėjimą ir buvimą smalsiam. Empatiškas klausymasis humanistinėje psichologijoje tapo terapine technika, kuria besąlygiškai priimama kalbančiojo patirtis ir atspindimi jo jausmai (Weger, Castle Bell, Minei, Robinson, 2014). Empatiškas klausymasis veda prie empatiško supratimo, o šis – prie empatiško atsakymo. Tokia dialoginė sąveika tarp socialinio darbuotojo ir kliento socialiniame darbe atveria erdvę, kurioje klientas jaučiasi išgirstas ir svarbus. Clement ir Kenny (2019) pažymi, jog tokios sritys kaip socialinis darbas – į pagalbą žmogui orientuotos paslaugos – privalo veikti klausymosi principu.

Vienas iš literatūroje sutinkamų pavyzdžių, kai dialoginė perspektyva pritaikoma ne tik individualioje specialisto–kliento sąveikoje, bet ir siekiant kurti veiksmingus darbo su klientais metodus platesniame kontekste, – atvirojo dialogo metodas. Psichoterapijos atstovas Seikkula darbui pirminės sveikatos įstaigose, psichinės sveikatos centruose ir ligo-ninėse pasitelkė esminius dialoginės teorijos principus: „Dialoginė kalba yra apie pasaulį, kuris yra atviras, nepažintas, jame ištariama tai, kas dar neištarta, tačiau aiškus ir vieningas atsakymas taip ir nepasiekiamas“ (Seikkula, 1995, cit. Clement, Kenny, 2019, p. 432). Toks dialoginio bendravimo apibrėžimas numato atvirumą pokyčiui, iš anksto neparengtą kalbėjimą, kuris nėra laikomas savaime suprantamu, tačiau vyksta spontaniškai „čia ir dabar“ reaguojant į kitą visa savo esybę ir galiausiai apie tai, jog dialogo metu atrandama naujų prasmų, kurios vėliau visgi keičiasi

arba nyksta, nes dialogas nėra baigtinis. Atvirojo dialogo metodas apima tokius principus – vystyti dialogą, o ne spręsti už klientus, įtraukti šeimą į procesą nuo pradžių, užtikrinti pagarbą kiekvienam proceso dalyviui ir aktyviai jų klausytis, sudaryti aiškią struktūrą susitikimams su klientais. Šiuo modeliu siekiama sukurti tinkamą aplinką sklandžiam dialogui, gilesniam supratimui ir sėkmingam bendradarbiavimui.

Clement ir Kenny (2019) Jungtinėje Karalystėje taikė atvirojo dialogo metodą vaikų situacijos vertinimo procese. Įvykus daugiau nei 20 specialistų ir vaikų tėvų susitikimų, tėvai pateikė savo atsiliepimus – jie jautėsi palaikomi ir suprasti. Kartu specialistai manė, jog buvo sudarytos tinkamos sąlygos klientams jaustis saugiams ir atvirai dalintis informacija. Ši nauja praktika išryškino, jog dialoginei praktikai įgyvendinti socialiniame darbe svarbu keisti sąveikos su klientais pobūdį – neskubėti siūlyti vienokių ar kitokių paslaugų savo nuožiūra, o klausti, kokių paslaugų jiems reikia.

Apibendrinus galima teigti, jog dialoginė perspektyva praturtina socialinio darbo praktiką ir prisideda prie kokybiškesnių socialinių paslaugų įgyvendinimo. Dialogas įgalina klientus įtraukiant juos į sprendimų procesą ir suteikiant galimybę parodyti savo perspektyvą. Specialistai, atsisakę išankstinių nuostatų, geba geriau suprasti klientų patirtis, poreikius bei pastebėti jų stiprybes. Socialinių darbuotojų dialoginė laikysena stiprina klientų pasitikėjimą ir kuria saugią erdvę jiems atsiverti. Tai bendradarbiavimu grįstas socialinių paslaugų įgyvendinimas.

Asakavičiūtė, Sederevičiūtė-Pačiauskienė ir Valantinaitė (2022) M. Buberio plėtojama „Aš–Tu“ dialoginę santykį pateikia kaip esminį ugdymo pagrindą ir pabrėžia santykio svarbą jauno žmogaus ugdymo(si) procese. Tai svarbi išvalga, turint omenyje vaikų ir paauglių gerovės skatinimą socialinių paslaugų kontekste. Dialogas geriausiai išpildo siekį stiprinti jaunuolių aplinką ir jų gebėjimus naudotis aplinkos teikiamais resursais etine ir humanistine prasme. Kaip jau minėta pirmojoje dalyje, paauglystės laikotarpis kupinas pokyčių jaunuoliams vis aktyviau sąveikaujant su juos supančia aplinka ir formuojant savąjį identitetą bei socialinių reiškinių ir savo vietos juose suvokimą. Šiuo ypatingu raidos etapu intervencijos, tikslingai orientuotos į jaunuolių gerovės skatinimą, yra itin aktualios (Truskauskaitė-Kunevičienė, 2017). Viena iš tokių

intervencijų – šiame darbe jau aptarta savanoriškos mentorystės programa. Šioje programoje tarpusavio santykių kuria dvi pusės – savanoriai ir jaunuoliai, o remiantis dialogine teorija, kiekvienas asmuo, dalyvaujantis dialoge, atranda naują supratimą, todėl, žvelgiant iš šios perspektyvos, asmeninį augimą patiria ir savanoriai. Savanorių ir jaunuolių dialogas tampa abipusiškai auginančia sąveika.

Pats programos pavadinimas „Big Brothers Big Sisters“ nurodo į du skirtingus pasaulius – didžiojo draugo (savanorio / mentoriaus) ir mažojo draugo (jaunuolio). Mentorystės pagrindas – artimas tarpusavio ryšys nukreipia į dialoginį „Aš–Tu“ santykių bei horizontų, šiuo atveju didžiojo ir mažojo draugų pasaulių, susiliejamą. Neabejotina, jog šie du pasauliai kupini skirtybių – didysis draugas yra suaugęs savanoris, užsiimantis neatlygintina socialine veikla. Mažasis draugas – vis dar nepilnametis ir tikėtina, jog pakviestas programoje dalyvauti dėl patiriamų tam tikrų sunkumų. Kadangi šių dviejų žmonių draugystė kuriama programos rėmuose, iš pradžių savanoris yra tarsi paslaugos teikėjo vaidmenyje, o jaunuolis – tarsi paslaugos gavėjo vaidmenyje. Skiriasi ne tik didžiojo ir mažojo draugų asmeniniai gyvenimai, bet ir jų patekimo į savanoriškos mentorystės jaunuoliams programą būdai, priežastys bei vaidmenys mezgant tarpusavio ryšį. Be to, jų draugystė nėra visiškai nepriklausoma ir laisva – ji koordinuojama ir prižiūrima specialistų.

Rhodes (2020) pateikia rekomendacijas, kaip plėtoti stiprų suaugusiojo–jaunuolio tarpusavio ryšį ir santykių, kuris padėtų jaunuoliams augti kaip asmenybėms. Autorius siūlo, jog mentoriai, sąveikaudami su jaunuoliais, turėtų vengti formalaus bendravimo, kuris nėra autentiškas, pavyzdžiui, spausti jaunuolius kalbėti apie jų emocionaliai jautrias patirtis, per dažnai inicijuoti pokalbius apie problemas ar juos kritikuoti. Savanoriai turėtų leisti jaunuoliams suprasti, jog yra draugiški, pavyzdžiui, stengtis išreikšti susižavėjimą jaunuoliais, nesiimti tėvų vaidmens vertinant išsakytas mintis ar poelgius, rodyti nuoširdžią pagarbą ramiai ir atidžiai išklausant jaunuolių subjektyvias patirtis. Taip pat savanoriai turėtų nepriimti asmeniškai jaunuolių išreiškiamo nepasitikėjimo. Autorius teigia, jog santykių su savanoriu jaunas žmogus jį gali suvokti kaip nepatikimą ir dominuojantį, todėl savanoriams labai svarbu parodyti jaunuoliams, jog jie yra lygiaverčiai. Dar viena svarbi rekomendacija

yra kurti pasitikėjimą, išlaikant konfidencialumą, aktyviai ir atidžiai klausantis jaunuolių, rodant empatiškumą, patvirtinant jų jausmus ir šių svarbą – autoriaus teigimu, tai kritiškai svarbu jaunuoliams patiriant sudėtingų išgyvenimų. Apibendrinus Rhodes rekomendacijas, matyti, jog jo pateiktos savanorių bendravimo su jaunuoliais savybės atitinka dialoginio bendravimo bruožus – atida, priėmimas, lygiavertiškumas, empatiškumas, autentiškumas bendraujant su kitu.

Abipusiško priedaidą savanorio ir jaunuolio santykių mentorystės kontekste patvirtina ir literatūra – savanorių dalyvavimas mentorystės jaunuoliams programose stiprina jų gerovę (Jones, Parra-Cardona, Sanchez, Vohra-Gupta, Franklin, 2023). Vis dėlto autoriai pastebi, jog mokslinėje literatūroje dauguma tyrimų yra apie bendrai savanoriškos veiklos teikiamas naudas ja užsiimantiems – įgalinimas, prasmės jausmas, pasitikėjimas savimi, geresnė emocinė sveikata, tačiau išskiriant savanorystę kaip mentorystę jaunuoliams ir jos teikiamas naudas savanoriams tyrimų nėra daug. Keletas tyrimų atskleidžia, kad savanoriai mentorystės jaunuoliams programoje patiria daugiau pozityvių emocijų, turi galimybę prasmingai pasidalyti savo patirtimi, jaučiasi užsiimantys prasminga veikla, kai pastebi, jog jaunuoliai jų tarpusavio draugystę vertina kaip reikšmingą.

Socialinio darbo lauke dialogu grįsta socialinio darbo praktika įgalina klientus. Šiame straipsnyje pristatomas tyrimas, paremtas dialogine teorija, siekia priartėti prie supratimo, koks tarpusavio ryšys sieja savanorius ir sunkumų patiriančius jaunuolius mentorystės kontekste. Dialogo perspektyva leidžia pažvelgti į savanorių mentorių ir jaunuolių, patiriančių sunkumų, santykį, kuriame kuriasi erdvė abipusiam jų asmenybių augimui.

Metodologija. Siekiant atskleisti savanorių mentorių dialoginio santykio su sunkumų patiriančiais jaunuoliais kūrimo procesą, pasirinkta naudoti kokybinę metodologinę prieigą – pusiau struktūruotas individualus giluminis interviu metodas. Tyrimo imtis sudaryta naudojantis atsitiktine tiksline atranka – tikslingai ieškota tyrimo dalyvių, kurie savanoriauja mentorystės sunkumų patiriantiems jaunuoliams programose ir tęsia draugystę su jaunuoliais ne mažiau kaip metus. Tyrime dalyvavo 7 savanoriai (žr. tyrimo dalyvių lentelę).

1 LENTELĖ. TYRIMO DALYVIAI

Vardas (pakeistas)	Savanoriškos mentorystės trukmė
Eva	10 metų
Kamilė	Pirmoji draugystė 4 metai; antroji draugystė 1,5 metų
Luka	1 metai
Monika	1 metai
Eglė	4 mėnesiai
Ieva	1,5 metų
Agnė	Pirmoji draugystė 1 metai; antroji draugystė 1,5 metų

Tyrimo dalyviams buvo pateikti klausimai apie tai, kas juos motyvuoja rinktis savanoriauti sunkumų patiriantiems jaunuoliams programoje, kaip jie kuria tarpusavio pasitikėjimą santykiuose su jaunuoliais ir kaip tyrimo dalyvių ir jaunuolių santykio abipusiškumas prisideda prie jų asmeninio augimo ir gerovės. Duomenų analizei pasirinktas teminės analizės metodas, kuris buvo siejamas su šiuo darbe plėtotu dialogine teorine perspektyva. Kviečiant tyrimo dalyvius pasidalyti savo patirtimi, jie buvo supažindinti su pagarbos asmens privatumui, konfidencialumo ir anonimiškumo principais, kurių tyrėjai laikėsi tyrimo metu ir pristatydami šiuos tyrimo rezultatus publikacijoje.

Tyrimo ribotumai atsispindi tyrimo dalyvių charakteristikose – lyties atžvilgiu. Ieškant informantų, susidurta su problema, jog nepavyko susisiekti su vyriškos lyties savanoriais, išitraukusiais į savanoriškos mentorystės sunkumų patiriantiems jaunuoliams programas. Kadangi programoje savanoriai ir jaunuoliai paskirstomi į poras būtinai pagal tą pačią lytį, visi gauti duomenys yra apie tarpusavio santykius tarp moteriškos lyties asmenų, todėl tyrimas yra ribotas lyčių atžvilgiu.

TYRIMO REZULTATAI

Šioje dalyje pristatome kokybinės teminės analizės rezultatus. Išanalizavus interviu duomenis bus išskirtos kelios temos. Pirmą temą atspindėjo pasitikėjimu grįstų santykių kūrimą, kur išryškėjo savanorių dialoginės laikysenos bruožai kuriant santykį su jaunuoliais – priimti jaunuolius ir kurti erdvę jų kitoniškumui, laikytis lygiavertiškumo principo, santykiuose būti tikru / nuoširdžiu savimi. Antroji išskirta

tema – savanorių empatija ir asmeninis augimas. Čia išryškėjo procesas, kurio metu savanoriai, empatiškai sąveikaudami su jaunuoliais, ima labiau suprasti juos ir jų gyvenimo aplinkybes, kartu gilėja ir jų bendras suvokimas apie įvairiapusiškas žmonių patirtis. Galiausiai trečioji tema – savanorių indėlis stiprinant jaunuolių asmeninį augimą. Tyrimo duomenys atskleidė, kokiais būdais savanoriai mėgina prisidėti prie jaunuolių gerovės puoselėjimo.

PASITIKĖJIMU GRĮSTŲ SANTYKIŲ KŪRIMAS

Savanoriai ir jaunuoliai savanoriškos mentorystės programos pradžioje yra nepažįstamieji, kurie pradeda kurti santykį – juos siejantį tarpusavio ryšį, kuris, remiantis Nakkula ir Harris (2013), reikalingas pasitikėjimu grįstai draugystei vystyti. Tyrime daug dėmesio buvo skiriama mėginant atskleisti, kaip savanoriai kuria pasitikėjimu grįstą tarpusavio ryšį su jaunuoliais ir padeda jiems pasijusti saugiai. Tyrimo dalyvių buvo klausiama, kokie veiksniai, kokios jų bendravimo ypatybės, jų nuomone, galimai daro įtaką vis aktyvesniam ir atviresniam jaunuolių bendravimui.

Dauguma tyrimo dalyvių pabrėžė draugystei skiriamo laiko svarbą, kuriant pasitikėjimu grįstą ryšį su jaunuoliu. Matyti, kad šis laiko aspektas atsispindi ir teorinėse mokslininkų išvalgose. Pavyzdžiui, Garavan (2013), plėtodamas dialoginės praktikos idėją socialinių paslaugų kontekste, pažymi, kad pakankamai skiriant laiko, jis tampa vienu esminių veiksnių, siekiant iš tiesų suprasti paslaugas gaunantį žmogų ir jį supančią aplinką – tai kiekvienam individualus laikotarpis, per kurį žmogus pajunta pasitikėjimą ir saugumą atsiskleisti. Rhodes (2005) pateikia duomenis, kad draugystės, kurios tęsiasi metus ir daugiau, susijusios su stipriau išreikštu tarpusavio pasitikėjimu ir artumu.

Savanoriškos mentorystės programos savanorių patirtis rodo, kad draugystės pradžia dažnai susijusi su uždaru jaunuolio bendravimu, kai sąveika panašesnė į monologą nei į dialogą:

Taip, tai buvo pirmi susitikimai tokie, kad eidavom pasivaikščiot ir aš ją kalbindavau. Aš užduodu klausimą – ji man atsako, aš užduodu klausimą – ji man atsako (Ieva).

Manau, kad čia ilgas kelias buvo. <...> Užduodi jai klausimą, ji atsako, bet kažkokių detalių per daug nesileidžia. Manau, kad pirmi keli mėnesiai tokie ir buvo (Monika).

Nes iš pradžių tai tie pokalbiai buvo apie viską ir apie nieką. Ten šuniukai ką padarė, ko nepadarė (Luka).

Tokį uždara ir tarsi „nenorom“ jaunuolių bendravimą daugelis tyrimo dalyvių įvardijo kaip *natūralų pradžioje* ir siejo su jaunuolių poreikiu *pažinti* savanorį, *patikrinti*, ar jis yra patikimas žmogus. Goldner ir Ben-Eliyahu (2021) pažymi, kad jaunuolių sudėtinga ir skausminga tarpusavio santykių patirtis su artimaisiais gali sąlygoti sunkumus (įtarumą, uždarumą, priešišką) ir bendraujant su mentoriumi. Čia atsispindi ir Buberio plėtojamas „Aš–Tai“ buvimo būdas, kai savanoriai su jaunuoliais bendraudami išlaiko atstumą; atvirkščiai nei „Aš–Tu“ buvimas, kai mezgamas abipusis tarpusavio santykis. Jo teigimu, be pirmojo („Aš–Tai“) antrasis („Aš–Tu“) neįmanomas – atstumas sukuria erdvę santykiui rasti. Galima daryti prielaidą, kad toks savanorio ir jaunuolio draugystės bruožas pasireiškia gana dažnai – iš pradžių vyksta vienpusis bei atitolęs bendravimas, kuris vėliau turi potencialą tapti abipusiu artimu santykiu.

Tyrimo dalyvės levos atsakymas į klausimą, kaip ji pajuto atsirandantį artumą bendraujant su jaunuole, puikiai atskleidžia, kaip jos ir jaunuolės bendravimas pamažu iš uždaro keitėsi į vis glaudesnį ir artimesnį ryšį:

Bet tas, kad aš klausu – ji atsako, buvo gal apie mėnesį. Ir tada, kada jau pradėjau just tokį atgalinį ryšį, kada ji manęs kažko paklausdavo. Bet irgi ne kažko asmeniško, bet tokio bendrai – apie tai, kas jai įdomu. Pradedam šnekėti, o ji šauna tokį – „koks tavo mėgstamiausias Star Wars'ų veikėjas?“. Nu va tokį. Tada jau pajutau, kad judam teisinga linkme. O jau kai pradėjo klausinėti manęs apie tai, kas vyksta mano gyvenime, ten kaip sekėsi tas arba anas, tai tada galvoju, jau viskas – jau pasiekiau (Leva).

Galima pastebėti, kad šiame pavyzdyje išryškėja trys etapai artimesnio santykio link: iš pradžių monologinis jaunuolės bendravimas – ji atsakinėja į klausimus, tačiau pati į savanorę nesikreipia, sąveika yra vienpusė; vėliau paauglė ima kreipti dėmesį į savanorę, tačiau iš dalies tai domėjimasis tuo, kas jai pačiai įdomu; galiausiai pastebimas virsmas

į abipusiškumą – jaunuolė ima domėtis savanore kaip asmenybe, jos asmenine patirtimi. Remiantis Buberiu, toks savanorės ir jaunuolės besikeičiančios sąveikos procesas atspindi, kaip jų tarpusavio santykis palaipsniui virsta dialogišku. Čia svarbu ne vien tai, kad jaunuolė ėmė kreiptis į savanorę, bet kad pradėjo domėtis ja kaip asmenybe. Yra svarbu, kad savanorė pastebėjo šiuos momentus ir pajuto besikuriantį artumą – „*jau pasiečiau*“. Tai atspindi Buberio išryškinamą aktyviąją ir pasyviąją dialogo puses bei besikuriantį abipusiškumą – jaunuolė kreipiasi, o savanorė išgirsta ir kreipimąsi priima (Gutauskas, 2008).

Visgi matyti, kad uždaras jaunuolių bendravimas draugystės su savanoriu pradžioje gali kelti savanoriams iššūkių – dvejonų, ar verta tęsti santykius:

Pati asmeniškai, man pirmieji trys mėnesiai buvo taip, kad aš ėjau pas koordinatorę ir sakėm, kad nieko nesigaus. Nesigaus nieko su šituo vaiku – nei man, nei jai. Aš maniau, kad man reikia ieškoti kito vaiko. Ir mes pusę metų taip žaidėm. <...> Vaikas nebendravo – „taip, jo, nu, ne, mhm, nežinau“ (Eva).

Šiuo atveju tyrimo dalyvė atskleidžia savo patirtį, kai svarstė nutraukti draugystę su mergaite dėl jos uždaro ir nenoro bendrauti. Taigi nors ir emociškai neutralus bei uždaras savanorio ir jaunuolio bendravimas turi potencialo keistis į artimesnį ryšį, šis pavyzdys rodo, jog to gali ir neįvykti. Visgi su koordinatorės pagalba surengus susitikimą su mergaite bei jos tėčiu šiam klausimui aptarti, bendravimas buvo pratęstas ir abiejų dalyvių noru tęsėsi net 10 metų. Šios dvi tyrimų dalyvių levos ir Evos situacijos skatina manyti, kad pasiryžimas ir pastangos skirti tiek laiko, kiek jo reikės jaunuoliams atsiskleisti, bei ieškoti papildomų sprendimo būdų, yra svarbūs savanorių laikysenos santykyje su jaunuoliais bruožai.

Priimti jaunuolius – šis aspektas išryškėjo visuose interviu su tyrimo dalyviais kaip viena reikšmingiausių nuostatų, kuriant pasitikėjimu grįstą tarpusavio ryšį. Santykyje patiriamas jausmas, jog esi priimamas, leidžia lengviau atsiverti, atskleisti savo autentiškumą ir būti „tikruoju savimi“ (Spencer, 2006, cit. Nakkula, Harris, 2013). Dialoginės teorijos atstovai kito priėmimą išskiria kaip kuriamą erdvę kito individualumui ir kitoniškumui – tai svarbi savanorių ir jaunuolių sąveikos ypatybė, vedanti jų draugystę dialogo link.

Ji gal pamatė, kad aš priėmiau ją, man svarbu, aš neteisiu, nesityčioju. Ji labai jautriai reaguoja, jeigu jai kažką kas truputėlį pasako nemaloniau, tai aš niekad nieko tokio nedariau (Luka).

Kad jaunuoliai jaustųsi saugūs santykių su savanoriais, galėtų nuširdžiai jiems atsiverti, dalintis savo mintimis, išgyvenimais ir idėjomis, turi jaustis priimami ir lygiaverčiai. Kaip teigia Kiaunytė ir Puidokienė (2011), „dialogas atmeta bet kokias dominavimą užtikrinančias instrumentines sąveikos praktikas“ (p. 130). Galima daryti prielaidą, jog uždarumas santykių su kitu atsiranda tuomet, kai jaučiama, jog dėl savo atvirumo ir autentiškumo galima sulaukti nepritarimo ar kritikos. Natūralu, kad draugystės pradžioje jaunuoliams norisi *patikrinti* savanorius – įsitikinti, jog nebus smerkiami. Matyti, jog tyrimo dalyvės vengia tokių dominavimą santykių kuriančių praktikų draugystėje su jaunuolėmis. Savanorės, dalydamosi apie tai, kaip jos parodo jaunuolėms, jog jas priima, teigė, kad stengiasi jų nevertinti, nekritikuoti, nepamokslauti ir nereikalauti, šias bendravimo savybes priskyrė savo kaip draugo vaidmeniui, priešindamos tėvų ar mokytojų vaidmenims:

Svarbiausia yra tai, kaip tu reaguoji į vaiko pasakytą dalyką. Nu va, tarkim, jis sako: „Va pirmą kartą pabandžiau parūkyti.“ Jeigu tu pradėsi sakyti: „Eik, nesąmonė, nesveika rūkyti ir panašiai“... Ir tu pradėsi tokią litaniją. Tai iš tikrųjų jis gali pasijausti... Na didžioji dalis tėvų gali taip sureaguoti arba mokytojai (Eva).

...Nu kad jei nusikeikė, tai nebus, kad – oi, aš nusikeikiau! <...> Ir tada aš nežinau, ar tikrai, bet atrodo, kad jai irgi tada nereikia stengtis arba bijot. Ji gal patikrina kartais ir kai pamato, kad kita reakcija, kad ji čia gali būt savimi, tai gal ir elgiasi taip kartais, bet suvokia, kad aš ne mama, ir nebus kad – „o ne, kaip tu čia elgiesi“ (Kamilė).

Kaip, žinai, mamos mėgsta – „čia mano vaikas galėtų daugiau skaityt, gal tu gali padaryt kažką dėl to“... Nu ir aš to nedarau tiesiog, nes nu ne apie tai draugystė yra (Monika).

Tyrimo dalyvei Kamilei pasidalijus savo patirtimi stengiantis nevertinti, galima įžvelgti lygiavertiškumo bruožą – matyti, jog savanorė, bendraudama su jaunuole, vengia būti „aukščiau“, tarsi labiau išmananti, kuri galėtų vertinti jaunuolės poelgius ar situacijas:

Nu aš nekritikavau. Aš visada bandau išklausyt. Nu kartais pakomentuoju ką nors, bet nebūna taip, kad... Nevertinau jos. Niekada jos nevertinau. Bandau nevertinti. Visada, jeigu sunki informacija, tai – „aha, tai ką dabar darom, kaip su tuo susitvarkom“. Ne tai, kad – „o ne, kodėl taip darai!“ Ne. Čia jos pasirinkimas (Kamilė).

Dialoginiame santykiyje atvirumas ir atida kitam bei jo kitoniškumui turi tapti prioritetu (Gill, 2015). Analizuojant interviu su savanorėmis, matyti, jog joms rūpi jaunuolės ir tai, ką jos atskleidžia apie save. Būvimas atviram ne tik kuria saugią erdvę jaunuoliams atsiskleisti, bet pirmiausia įgalina pačius savanorius klausytis jaunuolių ir juos išgirsti. Savanoriai atsiveria jaunuolių patirčiai jų klausydamis ir mėgindami suprasti, neskubėdami primesti savo nuomonės:

Aš manau, kad labai padėjo mąstyti atvirai ir nekomentuoti kažkokių jos pozicijų ar pasisakymų. Tiesiog viską, ką ji sako, – priimt. Ir ten jeigu mano nuomonė išsiskiria, tai pradžioj gal nesakyt, kad mano nuomonė išsiskiria. Tą savo nuomonę ne tai, kad sakyt – aš su tavim nesutinku taip ir anaip, o tiesiog (paklausti) – o ką tu galvoji, jeigu ten taip ir anaip. Ne per save, bet labiau atvert tą mąstymą (Ieva).

Nu aš tiesiog kalbuosi, tai kas ten atsitiko. „Kas atsitiko, kad susipykot? Kaip manai, kas čia toliau bus?“ Nu tokių tiesiog ir be tokių, kad – „o čia turit susitaikyt“ ar kažką (Monika).

Bet tu esi tas, kur tu pirmiausia galėtum pasiteirauti vaiko – ką jis apie tai mano. Kaip tu manai, ar tai sveika? Kaip tu galvoji? O ką tu galvoji, jeigu tavo draugė tau taip pasakytų, kaip tu reaguotum? Tai iš pradžių atspindėti jo šią situaciją ir pasižiūrėti, kaip jis ją supranta, ką jis pasakytų. O tada galbūt sureaguoti, kad na aš manau, kad yra taip ir taip, bet tai yra mano nuomonė, tai nereiškia, kad ir tu turi taip galvoti (Eva).

Kaip teigia Gutauskas (2010), „dialoge visuomet yra tam tikras nuomonių susidūrimas ar ginčas, tad dialogas ypač vertinamas dėl to, kad sudaro galimybes šį ginčą išspręsti taikiai, be prievartinio vienos nuomonės primetimo kitam“ (p. 241). Neužgožti jaunuolių savo žiniomis, nuomonėmis ar įsitikinimais, tyrimo dalyvių nuomone, yra svarbus aspektas, siekiant padėti jaunuoliams nuoširdžiai atsiverti. Sąveikos metu tai, ką savanoriai žino, tai, ką jie mano, netampa svarbiau už jaunuolius. Nekritikuojanti, bet atvirkščiai – smalsaujanti savanorių pozicija šiuo atveju rodo pagarbą jaunuolių sprendimams ir kartu kuria erdvę

giliau apmąstyti šiuos sprendimus. Tyrimo dalyvių siekis sukurti erdvę santykių su jaunuoliais, kurioje jie galėtų saugiai dalintis savo išgyvenimais ir mintimis, jas tyrinėti ir apmąstyti, atitinka stiprybėmis paremtą pozityvios jaunimo raidos modelio principus – matyti, jog savanoriai nemėgina „sutvarkyti“ jaunuolių problemų ar mąstymo, tačiau siekia įgalinti juos pačius plačiau mąstyti ir reflektuoti. Šis procesas atsispindi tyrimo dalyvės Ievos situacijoje, kai ji mėgino paskatinti jaunuolę plačiau mąstyti homofobijos tema:

Tai mes čia turim tokių labai susiję su ta homofobiškumo tema. Ir mes turėjom eiti per perėją, kuri nudažyta vaivorykštinėm spalvom, ir ji sako – nenoriu lipt ant šitų vaivorykštinių spalvų. <...> Tai nepuoli ten drastiškai sakyti, kad reikia ten palaikyt. Bet taip per aplinkui. Aš paklausiau jos – kodėl? Tada ji man paaiškino, kad čia homoseksualų vėliava. Tada aš paklausiau – ar tau neatrodo, kad visi žmonės turi teisę gyventi taip, kaip nori? (Ieva).

Svarbu pastebėti, jog tyrimo dalyviams dalinantis apie jaunuoliams skiriamą laiką, pastangas nekritikuoti, nevertinti ar neprimesti savo nuomonės, bet atvirkščiai – priimti, išryškėja dar vienas Buberio (2001) pabrėžiamas dialoginės laikysenos bruožas – turėti omenyje kitą. Matyti, jog savanoriai, sąveikaudami su jaunuoliais, turi juos omenyje – jie apmąsto ir įvertina, kaip jaunuoliai galėtų pasijausti dėl savanorių tam tikrų veiksmų ar pasisakymų.

Greta jau išvardytų dialoginės laikysenos bruožų tyrimo dalyvių atsakymuose išryškėja ir siekis bendraujant su jaunuoliais būti savimi – tikram ir nuoširdžiam, atsiskleisti kitam. Būti tikram bendraujant su kitu reiškia būti autentiškam, nuoširdžiam ir sąžiningam, neapsimetinėjant reikšti savo tikrąsias mintis ir intencijas. Bendraudami su jaunuoliais, savanoriai atsiskleisdami leidžia jaunuoliams priartėti, taip kuria gilesnį savitarpio supratimą. Tyrimo dalyvė Eva, dalindamasi apie buvimą nuoširdžiai bendraujant su jaunuole, atskleidžia, jog jai svarbu parodyti jaunuolei savo žmogiškumą, savo pačios klaidas:

Bet tada supranti, kad tu nesi superherojus. Tu nesi tas žmogus, kur visą laiką turi daryt teisingai. Visi žmonės esame ir visi mes klystame. Labai svarbu, vis pagalvodavau, kad mažasis draugas turi suprasti, kad ir aš klystu, ir aš darau klaidas. Ir man nesiseka, ir man būna blogos dienos,

ir aš liūdžiu ir verkiu, ir man reikia išlieti tą pyktį. Tai aš manau, kad tas emocijas ir tą paslydimą vaikui labai svarbu parodyt (Eva).

Galima manyti, jog savo pažeidžiamumo atskleidimas bendraujant su jaunuoliu padeda suartėti ir didina tarpusavio pasitikėjimą – tarsi parodoma, jog savanoriai yra tokie pat klystantys žmonės, kaip ir visi, jie nėra kai kuo geresni. Apsimetinėjimas ar nebuvimas autentiškam bendraujant su jaunuoliais kurtų tam tikrą barjerą, kuris gali užkirsti kelią tarpusavio ryšiui stiprėti.

Bet iš tikrųjų tokie vat tikri dalykai, kai kartais tau gal ir blogai, pavyzdžiui, ten sakau – gal šiandien aš ir nelabai turiu ką kalbėt su tavim ar aš ten nelabai nuotaikoj, gal galim tiesiog pasivaikščiot. Nu tai ir valio. Tai aš manau, kad tas tikrumas labai svarbus. Nes jeigu tu susitiksi su vaiku ne nuotaikoj, o apsimesi, kad tau viskas labai gerai, nu tai vaikai tai labai jaučia. Ir tą tokį melavimą, ir tą tokį, kad tau čia okay, tai jie tai supras. Aš esu už tą tokį tikrumą, už tai, kad pasakyt taip, kaip yra (Eva).

Kaip Gutauskas (2010) rašo apie dialogą: „Svarbiausios dialogo apibrėžtys tampa ne išliekantis dialogo rezultatas – susikalbėjimas, tarpusavio supratimas, bet žmogaus laikysena, „Aš–Tu“ santykis ir abipusiškumas“ (p. 229). Apibendrinus tyrimo dalyvių nuostatas ir patirtis kuriant pasitikėjimu grįstą santykį su jaunuoliais, matyti, jog savanoriai kaip mentoriai laikosi dialoginės laikysenos draugaudami su jaunuoliais. Savanoriai pasirenkę skirti jaunuoliams tiek laiko, kiek reikia, kad pasijustų saugūs atsiskleisti. Jie laikosi nuostatos, kad bendraujant svarbu nekritikuoti ir nevertinti, pateikia bendravimo su jaunuoliais pavyzdžių, kai vietoj kritikos renkasi pasidomėti jaunuoliais ir juos geriau suprasti. Savanoriai vysto abipusį santykį – atskleidžia jaunuoliui savo pažeidžiamumą, taip kurdami saugią erdvę būti atvirus.

SAVANORIŲ EMPATIJA IR ASMENINIS AUGIMAS

Remiantis dialogine perspektyva, dialogas aiškinamas kaip ypatinga erdvė, kurioje vyksta naujų prasmų atradimas. Empatiškas savanorių gebėjimas pažvelgti į jaunuolių išgyvenimus tampa viena iš jų asmeninio augimo terpių. Pasitikėjimas bendraujant kuria saugią erdvę atvirai dalintis savo pažeidžiamumu.

Interviu išryškėjo savanorių empatiško bendravimo su jaunuoliais bruožai, kai jie įsijaučia į jaunuolių vidinius išgyvenimus ir ima juos geriau suprasti bei mėgina padėti. Tyrimai rodo, jog savanoriškos mentorystės programose dalyvaujantys mentoriai, kurie įsitraukia į bendravimą su jaunuoliu laikydamiesi empatiškai, lengviau sukuria stiprų tarpusavio ryšį (Goldner, Ben-Eliyah, 2021).

Empatiško žvilgsnio į jaunuolės patyrimus atspindi tyrimo dalyvės Ievos pasidalyta situacija:

Ji turi jaunesnę sesę ir ji labai dažnai turi tą sesę prižiūrėt. Tai ji labai daug laiko turi praleist su sese, nors ji to nenori. Čia ne jos pasirinkimas, ji kaip ir verčiama yra. Manau, kad ji jaučiasi taip, kad tėvai myli sesę labiau. <...> Tai viena tokių situacijų, ką ji man pasakojo, tai mama paprašė, kad ji atneštų savo gimtadienio pinigus, kad ji galėtų nupirkti sėsei po nesėkmingų varžybų kažkokį žaislą. <...> Tai padėjo suvokt galbūt tą tokių ir mamos poziciją, kad ji stato tą mažąją šiek tiek aukščiau vyresnėlės. Ir kad tada tokiam vaikui dar labiau reikia palaikymo, supratimo (Ieva).

Galima įžvelgti, kad tyrimo dalyvė Ieva suvokia, kaip jaunuolė jaučiasi dėl esamos situacijos, ir nori padėti – dar labiau reikia palaikymo, supratimo. Vėliau savanorė dalinosi, jog mėgino parodyti, kad palaiko jaunuolę, patvirtindama jos jausmus – palaikymą norėjau parodyt ir palaikyt jos mintį, kad ji pasipiktinus, tai ji teisi dėl to.

Tyrimo dalyvių patirtis rodo, jog suprasti jaunuolius jiems padeda ir pačių turėta panaši patirtis. Klausydamiesi jaunuolių išgyvenimų, jie prisimena savo patyrimus. Tyrimo dalyvė Eva atskleidė, kad jaunuolė, su kuria draugystė tęsėsi 10 metų, patyrė itin sunkių išgyvenimų:

<...> kol tėvelis buvo gyvas, labai dažnai pasitaikydavo tokių dalykų, kad patekdavo į nakvynės namus, nes tėvelis tiesiog nesusitvarkydavo. <...> mirė jos tėvelis, tai buvo tiesiog sprendžiamas likimas dviejų mergaičių – tai jos seserį paėmė teta, o mano mažąją draugę atidavė į vaikų namus.

Tokiose jaunuolei sunkiose situacijose savanorei būti šalia ir palaikyti padėjo jos pačios panaši patirtis:

Aš vaikystėj turėjau pati labai sunkią situaciją. Augau ne su tėvais, buvau vaikų teisių atimta. Augau su močiute. Tai tos visos situacijos rezonuoja. Tai man galbūt nebuvo taip sunku išgyventi tas jos situacijas, kaip galbūt kitam būtų sunku (Eva).

Tyrimo dalyvė atskleidžia, kad, jaunuolei išgyvenant sunkumus, ji pasidalydavo su ja savo pačios panašumų turinčia patirtimi, taip siekdama parodyti, kad palaiko. Tokia sąveikos forma kuria bendrystę tarp jos dalyvių. Tikėtina, kad, savanoriams pasidalijus savo panašia ir itin jautria patirtimi su jaunuoliais, pastarųjų jausmai validuojami, o tai gali sumažinti vienišumo jausmą – šalia yra žmogus, kuris iš tiesų supranta, kokie skaudūs yra jų išgyvenimai. Įvykus tokiam pasidalijimui, atsiranda erdvė, kurioje savanoris gali pasidalyti ir būdais, kurie padėjo jam tuos sunkumus išgyventi. Tyrimai rodo, kad jaunuoliai, kurių mentoriai tarpusavio santykiuose dalijosi savo sunkiais asmeniniais išgyvenimais, jaučia didesnę pasitenkinimą bendravimu su mentoriais (Goldner, Ben-Eliyahu, 2021). Toks palaikymas itin svarbus jauno žmogaus gyvenime, nes jis dažnai dar neturi savipagalbos įrankių.

Aš eidavau per savo patirtį. Mano mažoji draugė sako: „Ten mano tėvelis kažką daro“, o aš sakau: „Žinok, ir pas mane taip būdavo.“ Ir ji tada klausia: „O ką tu darei tuo tarpu?“ <...> Pasidalinus ta patirtimi, tai visų pirma ji pasijuto, kad ne ji viena tokia. Ką daugiausia iš jos teko girdėti, tai, kad kodėl man, aš čia viena tokia pasaulyje. Svarbu jai parodyti, kad ne tu viena tokia esi. Šiuo atveju papuoliau aš tokia, tai galėjau pasidalinti vienais ar kitais dalykais iš savo paauglystės (Eva).

Savanorių empatija rodo jų gebėjimą klausytis ir išgirsti jaunuolius. Tai svarbus įgūdis, pokalbio metu padedantis suprasti kito asmens siunčiamos žinutės esmę (Weger, Bell, Minei, Robinson, 2014). Klausytis ne tik tai, ką jie kalba, bet ir išgirsti tai, ko jaunuoliai nepasako. Pavyzdžiui, tyrimo dalyvės Kamilės paprašius apibūdinti savo mažąją draugę, ji pateikė atsakymą, kuriame atsispindi jos empatiškas ir intuityvus jaunuolės supratimas, kuris atsirado ne tam tikro tiesioginio pokalbio metu, bet yra tikro buvimo šalia pasekmė, kai klausomasi, išgirstama, pastebima tai, kas nebūtinai išsakoma žodžiais:

Ji nuostabi ir man labai gaila, kad ji dabar paauglė ir turi tą savimi nepasitikėjimo jausmą. Aš suprantu, kad ne tik dėl paauglystės, bet tokia situacija ir dėl jos vaikystės. <...> Ir ji labai labai gera ir labai trapi, bet ji to neparodo. Bet aš suprantu kodėl, nes ji ir taip per daug sužeista. Tikrai labai labai pažeidžiama (Kamilė).

Matyti, kad tyrimo dalyvės supratimą apie jaunuolę plečia jos empatiškas žvilgsnis į jaunuolės patirtį vaikystėje – ji tai sieja su merginos nepasitikėjimu savimi. Paklausus savanorės, kaip ji supranta, jog jos mažoji draugė yra *trapi* ir *pažeidžiama*, ji pasidalijo situacija:

Kiek ji pastangų turėjo įdėti, kad grįžtų į programą, ir toliau turi dėti tas pastangas, kad mes būtumėm programoj. Ji privalo lankyt psichiatrą. Ji nenori pas psichiatrą, pas psichologą, bet tokia situacija, kad privalo. Nu tai įvardino vienu momentu, kad ji eina tik dėl to, kad mes galėtume būt programoj. Nu tai reiškia kažkas jai svarbaus yra čia. Nors gi galėjom būt ne programoj ir toliau bendraut. <...> Gal taip ir matai, kad žmogui rūpi. Man atrodo, rūpestis irgi yra apie tam tikrą silpnumą (Kamilė).

Taigi savanorė Kamilė visų pirma pastebi ir atpažįsta jaunuolės pažeidžiamumą, kad nors ir nenori, vis tiek renkasi lankytis pas psichikos specialistus, jog galėtų likti programoje. Savanorė geba jautriai pažvelgti į šį merginos pasirinkimą kaip į pažeidžiamumą – supranta, jog jaunuolė gyvenime patiria sunkumų ir ši programa jai tapo tam tikra pagalbos forma, todėl stengiasi šią pagalbą ir toliau gauti. Tai platus, empatiškas, supratingas ir jautrus savanorės žvilgsnis į jaunuolės gyvenimą.

Interviu atsiskleidė ne tik tai, kad savanoriai laikosi empatiško supratimo bendraudami su jaunuoliais, bet ir kaip stiprėja tyrimo dalyvių gebėjimas empatiškai suprasti:

Manau, gerokai pagilino empatiją mano, nes klausantis tų situacijų norisi ir užjaust, ir padėti, bet ne per daug padėti. Nes kartais žmonės nori tik išsikalbėti.<...> Išmokau įsijausti į tai, kaip ji jaučiasi, ir suprasti jos tą situaciją, kad jos aplinkoj tikrai sunku susirasti draugų, žmonių (Ieva).

Tyrimo dalyvė Ieva, dalindamasi apie padidėjusią empatiją, papasakojo apie situaciją, kuri labiausiai leido jai suprasti mergaitę. Artėjant jų draugystės pabaigai po vienerių metų, savanorė planavo mažinti draugystės su jaunuole intensyvumą, tačiau empatiškai atsižvelgusi į mergaitės išsakytą poreikį, vis dėlto pakeitė savo sprendimą.

Taip, taiėjau į programą –ėjau dėl savęs, bet antrus metus ir dar taip intensyviai kartą per savaitę, jau pasilikau dėl draugės. Nes, kaip ir minėjau, aš turėjau mintį retinti, o ji sakė, kad visada labai laukia. Arba jeigu iškrenta tų savaitių, kada serga, kada išvykus, tai kad jai tada labai liūdna ir neturi ką veikti. Supratau, kokią ryšį užmezgiau ir kokią įtaką padariau tam emociniam pasauliui. Ir kad negali atimti to (Ieva).

Tyrimo dalyvės Kamilės interviu taip pat išryškėjo, kad kurdama santykį sąmoningai stengiasi atliepti jaunuolės poreikius. Ji dalinosi, jog jaunuolė patiria itin sunkių ir skaudžių išgyvenimų asmeniniame gyvenime – *aš nesuprantu, kaip ji dar neserga depresija kokia ir kaip ji ištvėria*. Savanorė draugaudama sąmoningai stengiasi kurti kuo daugiau teigiamų akimirklų – *jeigu reikia, tai pakalbam ir apie problemas, bet bandau tada susitelkti į veiklas, kurios mums patinka... Su kuriomis mes padarom video, išpūdžių, prisiminimų*. Tokį savo pasirinkimą ji grindžia noru kurti erdvę merginai, kurioje ji galėtų atitrūkti nuo problemų ir patirti džiuginančių akimirklų, kitaip tariant, siekia palengvinti jos emocinę būseną susitelkdama *ne ties tuo, kokia yra jos istorija, bet ties tuo, kaip mes galim dabar gyvent*. Šiuo atveju savanorė kuria ne tik džiugesį jaunuolei keliančias akimirkas, bet ir stabilų bei pozityvų santykį, kuris jos natūralioje aplinkoje neužtikrinamas, o tai itin reikšmingas veiksnys jauno žmogaus emocinei gerovei ir pasitikėjimui savimi stiprinti. Kadangi jaunuolė išgyvena itin sunkias patirtis, tikėtina, jog tokių aplinkybių verčiama reikšmingą dalį savo laiko, dėmesio, emocinių resursų turi skirti būtent šiems sunkumams ir negali iki galo bei ramiai susitelkti į savo amžiaus tarpsniui būdingų poreikių tenkinimą – tyrinėti, išbandyti ir pažinti. Savanorės kuriamoje erdvėje jaunuolė turi galimybę koncentruoti dėmesį į skirtingas veiklas, pozityvų bendravimą, atradimus, kitaip tariant, plėsti savo akiratį ir pažinti naujas sritis.

Galima įžvelgti, jog tyrimo dalyvius įkvepia jaunuolių laikysena patiriant sunkumų – *net iš didžiausios duobės galima išeit*, jie žavisi jų gebėjimu *džiaugtis* esant sudėtingoms sąlygoms. Susidūrimas su sudėtingesne ir kitokia jaunuolių patirtimi nei savoji savanoriams gali atverti naują perspektyvą apie žmonių gyvenimo sąlygų įvairiapusiškumą ir padėti suprasti, ką patiria, kuo gyvena ir kaip visa tai išgyvena kitokiomis sąlygomis gyvenantys asmenys. Tokie tyrimo dalyvių suvokimo pokyčiai, atrastos naujos prasmės bendraujant su jaunuoliais neapsiriboja tik judviejų santykiu – tai asmeninio augimo procesas, kuris įgalina savanorius mąstyti plačiau ir labiau suprasti juos supančią aplinką:

Bet galbūt kuo ji daugiau pasakoja, tuo labiau tu supranti, kodėl ji yra toj programoj. Ir jeigu ten šeima nėra ant smurto ribos, tai ne visą laiką to užtenka vaikui, kad jis emociškai gerai subręstų ir užaugtų (Ieva).

Asmeninio augimo tema tyrimo dalyviai dalijosi, jog draugaudami su jaunuoliais atranda daug naujo ir apie save. Tyrimo dalyvė Monika pasakojo apie situacijas, kai jos mažoji draugė elgėsi ne taip, kaip buvo suplanuota, ir reflektavo savo patyrimą:

<...> tada vėl ta mano kontrolė buvo visiškai sulaužyta, nes visas mano planas keitėsi, nu ir tada tu labai supranti, kad ne toks tu jau čia ir patobulėjęs savo kontrolės paleidime.

Tyrimo dalyvė Kamilė dalijosi, jog draugystės pradžioje jai atrodė, kad jos mažoji draugė neturi problemų, nes ji visada *šmaikšti, pajuokaujanti*, tačiau vėliau visgi jaunuolei atskleidus savo itin skaudžią ir jautrią patirtį, savanorė susimąstė apie save – *gal ir aš apie save darau tokią įtaką, kad aš čia vienokia ar kitokia, ir niekas iš tiesų nežino, kokia aš.*

Savanorė Ieva dalijosi apie tai, kad draugystė su jaunuole padeda jai stiprinti pasitikėjimą savimi:

Kai ji paklausia mano nuomonės, tai aš suprantu, kad aš irgi viską teisingai darau. Kad mūsų bendravime daug ką teisingai darau ir kad galbūt ir gyvenime daug ką teisingai darau, kad iš jos perspektyvos esu tas žmogus, kuris gali patart (Ieva).

Apibendrinus tyrimo dalyvių patirtis ir išvalgas apie jų draugystę su jaunuoliais, galima teigti, kad tai įvairiapusiškai savanorius auginantis procesas. Klausydamiesi ir laikydamiesi empatiškai, savanoriai ima suprasti jaunuolių gyvenimo aplinkybes ir kaip jos gali turėti įtakos jų mažųjų draugų emocinei jausenai, tam tikriems elgesio arba mąstysenos bruožams. Šis supratimas skatina savanorių empatišką atsaką – jauniesniųjų palaikymą ir pastiprinimą.

Jautrūs ir skaudūs mažųjų draugų atsivėrimai savanoriams tampa galimybe pažinti jiems naują – kitonišką erdvę, kurioje atrastas prasmės jie internalizuoja ir taip praplečia savo akiratį. Pavyzdžiui, atsisakydami išankstinių nuostatų ir tapdami atviresni, mažiau ar atsargiau vertina aplinkinius. Kaip M. Buberis, plėtodamas dialogo teoriją, teigia, kad „nėra jokio „Aš“ paties savaime“, taip ir tyrimo dalyvių patirtys rodo, jog jie atranda ir supranta savąjį „Aš“ megzdami draugystę su jaunuoliais – jie reflektuoja tarpusavio santykių kylančius jausmus, mintis, mokosi iš jaunuolių to, kas jiems neįprasta, pavyzdžiui, stiprybės sudėtingose situacijose arba emocijų raiškos.

DISKUSIJA IR IŠVADOS

Šis tyrimas suteikė galimybę pažvelgti į savanorių mentorių ir jaunuolių, patiriančių sunkumų, santykį iš savanorių perspektyvos – atskleisti, kaip jie mezga draugystę, kaip vertina ir modeliuoja savo vaidmenį šių jaunų žmonių gyvenime ir kaip patys auga. Remiantis teorinėje dalyje aptartomis dialogo teorijomis, į savanorio ir jaunuolio santykį žvelgiama kaip į dialogišką erdvę, kurioje jie abipusiškai auga ir prisideda prie bendros socialinės gerovės puoselėjimo.

Gutauskas (2010), analizuodamas M. Buberio dialogo sampratą, pažymi, jog „svarbiausios dialogo apibrėžtys tampa ne išliekantis dialogo rezultatas – susikalbėjimas, tarpusavio supratimas, bet žmogaus laikysena, „Aš–Tu“ santykis ir abipusiškumas“ (Gutauskas, 2010, p. 229). Šio tyrimo rezultatai rodo, jog tokie „Aš–Tu“ laikysenos bruožai kaip abipusėje sąveikoje kitą vertinti kaip lygiavertį, būti jam atviram, visiškai įsitraukusiam į buvimą su juo atsispindi savanorių mentorių santykyje su sunkumų patiriančiais jaunuoliais. Būdami su jaunuoliais savanoriai stengiasi atsižvelgti į individualius jų poreikius ir kurti pasitikėjimu grįstus santykius – duoti tiek laiko, kiek reikia jaunuoliams patikėti savanoriais, nevertinti ir neteisti, priimti ir išklausti, neprimesti savo nuomonės ir įsitikinimų, mėginti geriau suprasti jų mąstyseną, neužgožti, puoselėti lygiavertiškumą ir atvirai parodyti savąjį autentišką „Aš“, t. y. neslėpti savo netobulumo ir būti savimi. Tokia savanorių laikysena skatina santykio abipusiškumą – tyrimo dalyvių teigimu, tai padeda jaunuoliams atsiskleisti ir aktyviau įsitraukti į tarpusavio sąveiką – jie ima dalintis savo jautriais ir sudėtingais išgyvenimais, siekia palaikymo ir prašo patarimų. Tai patvirtina Lepeškienės (2008) mintį, jog tuomet, kai žmogus jautrus aplinkinių vertinimams ir suvokimui, kad įgytų stiprybės jam reikalingas patvirtinimas – jaunuoliai, pajutę geranorišką savanorių nusiteikimą jų atžvilgiu, labiau pasitiki ne tik savanoriais, bet ir savimi, tampa atviresni.

Kita tyrime atsiskleidusi savanorių mentorių ir jaunuolių ugdančio dialogo pusė – kintantis savanorių savęs suvokimas. „Žmogus suvokia pats save, tačiau jo savitumas ir unikalumas išryškėja tik su kito pagalba – tik per kitą“ (Kiaunytė, Puidokienė, 2011, p. 127). Savanoriai

mentoriai stebėdami jaunuolius ima reflektuoti ir savo įsitikinimus, mintis, veiksmus. Pavyzdžiui, iki draugystės su jaunuoliais kai kurie savanoriai, turėję įsitikinimą, kad sunkumų patiriantys jaunuoliais bus *kažkokie kitokie*, interviu reflektavo, jog vis dėlto tai buvo stereotipiškos ir klaidingos nuostatos, nes draugaujant tai nepasiteisino. Jie teigė atradę, kad šie jaunuoliai yra tokie patys žmonės, kaip ir kiti. Tai dialogiškas procesas, kuris suartina – ima mažėti įsitikinimų sąlygota atskirtis. Bendraudami su jaunuoliais mentoriai atranda ir iki tol nepastebėtų savo savybių, pavyzdžiui, kad siekia pernelyg kontroliuoti kitus arba kad nėra iki galo atviri bendraudami su artimaisiais.

Savanoriška mentorstė jaunuoliams – tai santykiai, pagrįsti pasitikėjimu, pagarba, abipusiu mokymusi ir įsipareigojimu. Jų metu vyresni savanoriškai šia veikla užsiimančios ir specialistų apmokyti asmenys rodo pozityvų pavyzdį, palaiko, pataria, pagelbsti ir teikia grįžtamąją ryšį ir pagalbą sunkumų patiriantiems jaunuoliams (globotiniams), siekdami suteikti pozityvaus santykio patirties. Savanorių mentorių ir jaunuolių besiklostanti draugystė yra sėkminga, jeigu tarpusavio santykiai trunka ne mažiau nei metus, yra kokybiški, apima tarpusavio pasitikėjimą, empatiją, bendradarbiavimą, atvirumą ir regulias įvairus įgūdžius stiprinančias veiklas neformalioje aplinkoje. Tyrimai rodo, kad toks pagalbos jaunuoliams modelis prisideda prie jų gerovės – stiprėja jų socialiniai-emociniai ir kognityviniai gebėjimai, auga pasitikėjimas savimi, įgyjama naujų įgūdžių.

M. Buberio dialogo teorijos idėjos socialinio darbo profesijoje išpildo humanistinę perspektyvą. Plėtojamas dialogas kaip abipusis, lygiavertiškas, pagarbus, autentiškas santykis su kitu apibrėžia tokią socialinio darbo atstovų sąveiką su klientais bei jų požiūrį į socialines paslaugas gaunančius asmens, kai pripažįstama, kad kiekvienas asmuo turi potencialo, tikima žmogaus gebėjimais, žvelgiama į jį kaip į visumą, o ne į problemą bei ieškoma jaunuolio stiprybių, o ne silpnųbių. Taip didėja klientų pasitikėjimas savimi, taip pat motyvacija bendradarbiauti.

Savanoriai stengiasi būti autentiški – atvirai parodyti, kokie yra. Tyrimo duomenų analizė atskleidė savanorių mentorių empatišką laikyseną ir asmeninio augimo procesą bendraujant su patiriančiais sunkumų jaunuoliais. Klausydamiesi jaunuolių jautrių patirčių savanoriai ima

suprasti sudėtingas jų gyvenimo aplinkybes ir kaip jos gali turėti įtakos jaunuolių emocinei jausenai, tam tikram elgesiui arba mąstysenai. Šis supratimas skatina savanorių empatišką atsaką – jaunuolių emocinį palaikymą ir pastiprinimą. Jautrūs ir skaudūs mažųjų draugų atsivėrimai savanoriams tampa galimybe pažinti naują – kitonišką erdvę, kurioje atrastas prasmės jie internalizuoja ir taip praplečia savo akiratį, pavyzdžiui, atsisakydami išankstinių nuostatų ir tapdami atviresni.

Tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad megzdami draugystę su jaunuoliais mentoriai atranda ir supranta savąjį „Aš“. Jie reflektuoja tarpusavio santykių kylančius jausmus, mintis, bendraudami su jaunuoliais mokosi to, kas iki šiol buvo neįprasta, pavyzdžiui, kaip atpažinti, kad žmogus patiria sunkumų ir kaip jį palaikyti itin sudėtingose situacijose.

LITERATŪRA

1. Asakavičiūtė, V. (2020). Martinas Buberis: egzistencinis dialogas kaip iššūkis medijų visuomenėje. *Logos*, 105, 6–13.
2. Asakavičiūtė, V., Sederevičiūtė-Pačiauskienė, Ž., Valantinaitė, I. (2022). I – Thou communication in distant education from the perspective of Martin Buber's philosophy. *Filosofija. Sociologija*, 33(1), 22–31.
3. Austin, L. J., Parnes, M. F., Jarjoura, G. R., Keller, T. E., Herrera, C., Tanyu, M., Schwartz, S. E. (2020). Connecting youth: The role of mentoring approach. *Journal of youth and adolescence*, 49(12), 2409–2428.
4. Barry, J. E., Pollack, D. (2022). Forgotten Youth: The Need for Youth Mentoring in Rural Populations. *Health & Social Work*, 47(2), 147–149.
5. Bland, A. M., DeRobertis, E. M. (2020). Humanistic perspective. *Encyclopedia of personality and individual differences*, 2061–2079
6. Brady, B., Dolan, P., Canavan, J. (2017). He told me to calm down and all that: a qualitative study of forms of social support in youth mentoring relationships. *Child & Family Social Work*, 22(1), 266–274. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/CFS.12235>
7. Buber, M. (2001). *Dialogo principas II. Dialogas. Klausimas pavieniui. Tarpžmogiskumo pradai*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
8. Buzaitytė-Kašalynienė, J. (2015). Vaikų raidos rizikos ir apsauginiai veiksniai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 10, 35–51.

9. Clement, M., McKenny, R. (2019). Developing an Open Dialogue inspired model of systemic social work assessment in a local authority children's social care department. *Journal of Family Therapy*, 41(3), 421–446.
10. DeWit, D. J., Dubois, D., Erdem, G., Larose, S., Lipman, E. L. (2016). The Role of Program-Supported Mentoring Relationships in Promoting Youth Mental Health, Behavioral and Developmental Outcomes. *Prevention Science*, 17(5), 646–657. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/S11121-016-0663-2>
11. Dolan, P., Brady, B., O'Regan, C., Russell, D., Canavan, J., Forkan, C. (2011). Big Brothers Big Sisters (BBBS) of Ireland: evaluation study. *Child and Family Research Centre, NUI Galway, and Foróige*.
12. Dutton, H., Deane, K. L., Bullen, P. (2022). Exploring the benefits and risks of mentor self-disclosure: Relationship quality and ethics in youth mentoring. Kōtuitui: New Zealand. *Journal of Social Sciences Online*, 17(1), 116–133.
13. Erdem, G., DuBois, D. L., Larose, S., De Wit, D. J., Lipman, E. L. (2016). Mentoring relationships, positive development, youth emotional and behavioral problems: investigation of a mediational model. *Journal of Community Psychology*, 44(4), 464–483. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/JCOP.21782>
14. Gailius, Ž., Malinauskas, A., Petkauskas, D., Ragauskas, L. (2013). *Darbo su jaunimo grupėmis vadovas. Neformaliojo ugdymo praktika Lietuvoje*.
15. Garavan, M. (2013). Dialogical practice in social work – Towards a renewed humanistic method. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 22(1), 4–20.
16. Gill, S. (2015). Holding Oneself Open in a Conversation – Gadamer's Philosophical Hermeneutics and the Ethics of Dialogue. *Journal of Dialogue Studies*, 3(1).
17. Goldner, L., Ben-Eliyahu, A. (2021). Unpacking community-based youth mentoring relationships: An integrative review. *International journal of environmental research and public health*, 18(11), 5666.
18. Gurova, T., Godvadas, P. (2015). Patyriminio ugdymo metodo veiksmingumas dirbant su socialiai pažeidžiamais jaunais žmonėmis. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 15, 97–118.
19. Gutauskas, M. (2008). Bandytas suprasti dialogą Martino Buberio filosofijoje (Tomo Sodeikos interpretacijų paralelė). *Religija ir kultūra*, 5(2), 36–50.
20. Gutauskas, M. (2010). *Dialogo erdvė: fenomenologinis požiūris*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
21. Herrera, C., DuBois, D. L., Heubach, J., Grossman, J. B. (2023). Effects of the Big Brothers Big Sisters of America Community-Based Mentoring Program on social-emotional, behavioral, and academic outcomes of participating youth: A randomized controlled trial. *Children and Youth Services Review*, 144, 106742.

22. Jones, K., Parra-Cardona, R., Sánchez, B., Vohra-Gupta, S., Franklin, C. (2023). Motivations, program support, and personal growth: Mentors perspectives on the reciprocal benefits of cross-racial mentoring relationships with black youth. *Children and Youth Services Review*, 150, 106996.
23. Jonutytė, I. (2002). Savanorių vaidmuo įgyvendinant vaikų socialinės gerovės programas bendruomenėje. *Socialinis darbas*, 1(1).
24. Kavaliauskienė, V. (2005). Socialinio darbo, kaip pagalbos žmogui profesijos, raidos aspektai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 15, 230–239.
25. Klanienė, I., Glybina, A., Šmitienė, G., Lengvinas, D. (2023). Savanorių, kaip mentorių, veikla teikiant pagalbą vaikams, dalyvaujantiems „Big Brothers Big Sisters“ programoje. *Regional Formation & Development Studies*, 40(2).
26. Lamb, B. A., Lee, K., Espinoza, S. M., McMorris, B. J. (2022). The power of connectedness: Associations between caring non-parental adult relationships, school attendance, and discipline among foster-involved youth. *Children and Youth Services Review*, 142, 106633.
27. Lepėškie, V. (2008). Vien išsiamoninti negana: palaikymas ir patvirtinimas gešaltinėje psichoterapijoje. In *Santykis ir pokytis: tarpasmeninių ryšių gelmės prielaidos ir psichoterapija*. Sudarė Gražina Gudaitė. Vilniaus universiteto leidykla, 207–220.
28. Morgan, W. J., Guilherme, A. (2012). I and Thou: The educational lessons of Martin Buber's dialogue with the conflicts of his times. *Educational Philosophy and Theory*, 44(9), 979–996.
29. Nakkula, M. J., Harris, J. T. (2013). Assessing mentoring relationships. *Handbook of youth mentoring*, 45–62.
30. Natland, S. (2015). Dialogical communication and empowering social work practice. *Journal of Evidence-Informed Social Work*, 12(1), 80–91.
31. Paulikienė, S. (2014). Veiksminga mentorystė: slaugos studijų atvejis. *Tiltai: socialiniai mokslai*, 1, 29–47.
32. Puidokienė, D., Kiaunytė, A. (2011) Dialogas kaip ugdomasis susitikimas socialinio darbo kontekste. *Acta Pedagogica Vilnensia*, 27, 124–138.
33. Rhodes, J. E. (2005). A model of youth mentoring. In D. L. DuBois & M. J. Karcher (Eds.), In *Handbook of youth mentoring*. Thousand Oaks, CA: Sage.
34. Rhodes, J. E. (2020). *Older and Wiser: New Ideas for Youth Mentoring in the 21st Century*. Harvard University Press.
35. Spencer, R., Gowdy, G., Drew, A. L., McCormack, M. J., Keller, T. E. (2020). It Takes a Village to Break up a Match: A Systemic Analysis of Formal Youth Mentoring Relationship Endings. *Child & Youth Care Forum*, 49(1), 97–120. Prieiga per internetą: <https://doi-org.ezproxy.vdu.lt:2443/10.1007/s10566-019-09520-w>

36. Truskauskaitė-Kunevičienė, I. (2017). *Paauglių klestėjimo skatinimas mokyklos aplinkoje: ilgalaikiai pozityvios jaunimo raidos intervencijos efektai ir poveikio mechanizmai*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
37. Weger Jr. H., Castle Bell, G., Minei, E. M., Robinson, M. C. (2014). The relative effectiveness of active listening in initial interactions. *International Journal of Listening*, 28(1), 13–31.

Padėka ir finansavimas. Šis mokslinis darbas finansuojamas Europos Sąjungos programos „Horizontas Europa“ projekto DIACOMET lėšomis („Pilietinio atsparumo ir dalyvavimo gebėjimų stiprinimas: dialogo komunikacijos etika ir atskaitomybė“, ID: 101094816, 2023–2026).

DOVILĖ JUODYTĖ

BLESSED JURGIS MATULAITIS FAMILY SUPPORT CENTRE, LITHUANIA

NATALIJA MAŽEIKIENĖ

VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY, LITHUANIA

BUILDING RELATIONSHIPS BETWEEN MENTORS AND YOUTH IN THE BIG BROTHERS BIG SISTERS PROGRAMME: A DIALOGIC SOCIAL WORK PERSPECTIVE

SUMMARY

This article aims to reveal the development of a dialogical relationship between volunteer mentors in the Big Brothers Big Sisters (BBBS) programme and young people experiencing difficulties. The study demonstrates how Martin Buber's existential dialogue theory underpins dialogical practice in the context of social services. It provides an opportunity to examine how volunteers build friendships with young people, evaluate their role in their lives, and grow personally through this interaction. The relationship between volunteers and young people is viewed as a dialogical space in which they grow together. The results of the study show that, in creating trust-based relationships with young people, volunteers adhere to a dialogical attitude: they accept young people without criticising or judging them; give them as much time as they need to communicate more openly; and strive to be authentic and open in their relationships. As their relationships

with young people deepen, the study participants' experiences show they begin to open up about sensitive and complex experiences. Volunteers respond empathetically, listening, hearing and providing emotional support.

Keywords: *Big Brothers Big Sisters (BBBS) programme, volunteering, mentoring, dialogue, Martin Buber's dialogue, dialogic social work.*

Acknowledgements. This research paper has received funding from the European Union's Horizon Europe program project DIACOMET (Fostering Capacity Building for Civic Resilience and Participation: Dialogic Communication Ethics and Accountability, ID: 101094816, 2023–2026).